

noch het publiek zelf gelooft in zijn kritisch potentieel en de intellectuele zelfredzaamheid van de gemiddelde burger— de eerste de beste marginale medemens die in het veilige politiek correcte kunstendiscours zijn stem heeft teruggekregen, een betrouwbaar orakel wordt op de theatervloer? Wat is er maatschappelijk zoveel relevanter aan de getuigenissen van derdegeneratie-inwijkelingen, dan aan de artistieke bespiegelingen over hedendaagse 'Unheimlichkeit' van de zogenaamd 'elitaire' artiesten? Transparantie, leesbaarheid— goed, maar van wat? Van de 'werkelijke' samenleving, zoals je die kan onderscheiden van de 'artificiële' kunstpraktijk? Is theater pas 'maatschappelijk relevant' als het zijn materiaal rechtstreeks van de straten plukt, in de veronderstelling dat dit procédé tegemoet komt aan de herkenbaarheid en dus de verantwoordelijkheid van de maker? Waar komt die dwingende behoefte aan eenduidigheid net nú vandaan?

Het documentaire theater duikt vandaag op in een tijd van desoriëntatie en ideologische verwarring. Zoals Boris Groys schrijft in zijn inleiding op de Documenta 11-tentoonstelling, is het verschil tussen het artificiële en het reële in deze biopolitieke samenleving nog maar moeilijk te maken. Door de ontwikkeling van onze technologische en wetenschappelijke mogelijkheden, is het leven van begin tot eind onderhevig aan artificiële ingrepen, die zelfs rechtstreeks ingrijpen op ons begrip van leven en dood. De grenzen tussen deze fundamentele begrippen zijn vervaagd in het woekerende debat rond kloning, protheses, kunstmatige inseminatie, euthanasie, en andere. De tijd die ons is toegemeten is niet langer ons levenslot, maar een geproduceerde, afgebakende periode, die sterk samenhangt met economische, sociale, en dus ook politieke mogelijkheden.

Bovendien is de tijd zelf uit haar hengsels gelicht. Er bestaat niet meer zoiets als een 'natuurlijke' tijdsbeleving die is afgestemd op het ritme van dag en nacht en gelocaliseerd op een bepaalde plaats, gekoppeld aan bepaalde gewoonten. Door het opengooien van de informatiekanaalen op globale schaal (weliswaar nog steeds enkel voor wie het zich kan veroorloven) is de globale tijd elk lokaal tijdsbesef gaan overheersen. Er is geen verschil meer tussen dag en nacht, tussen de ene plek en de andere, elk besef van ruimte en oriëntatie is opgelost in de steeds veel-eisender heerschappij van snelheid. Niet enkel de naties verliezen hun grenzen in deze dictatuur van de tijd, ook de democratie verliest haar localiseerbare forum, haar herkenbaarheid. Net als de kunstenaar wordt

de burger steeds vaker gevraagd zijn plaats in te nemen op het nieuwe 'virtuele' forum, en zijn opinies en standpunten te ventileren in exit-polls, enquêtes en referenda. Zijn mening gaat op in de massale toestroom van 'individuele' standpunten en uitspraken. In de cyberdemocratie wordt iedereen gehoord, alleen weet niemand meer door wie.

In een samenleving waar zelfs de meest fundamentele verschillen, zoals die tussen dood en leven, tussen tijd en ruimte, onder vuur komen te staan, is het haast futiel te wijzen op de inherent artificiële constructie van wat we denken en verlangen, van wat we als waar aanzien, en van ons vermogen tot weerstand. We leven in een ideologisch zeer verwarde tijd, waarin aan de lopende band documenten worden geproduceerd die mekaar niet enkel tegenspreken, maar zelfs opheffen en overbodig maken. Op het internet is de informatiedoorstroom gigantisch geworden, net als op de digitale televisiezenders. Alleen is die informatie ontdaan van elke mogelijke referentie naar een 'werkelijkheid' zoals we die ons traditioneel zouden voorstellen. Meestal verwijst informatie enkel naar andere informatie, of naar zichzelf. Vandaag is documentair of 'feitelijk' theater een anachronisme. Als er één ding is dat documenten niet langer verweten kan worden, is het wel dat ze waarheidsaanspraken maken. Elk document vereist een nauwgezette contextualisering en commentaar. En voor de kunsten geldt vaak ook: een desentimentalisering en analyse. Een getuigenis is niet interessanter omdat ze 'pakkend' is, of ons begrip rechtstreeks aanspreekt. Integendeel, dit soort sentiment staat vaak een kritisch denken eerder in de weg dan het te stimuleren. De duizelingwekkende ervaring van het theater van Rabih Mroué of de Atlas Group, dat aantoonde dat feiten enkel feiten produceren, en dat een artificieel feit vaak meer zegt over de werkelijkheid dan een nieuwsbeeld, haalt onze zekerheden onderuit. Hoe dichterbij je de feiten geraakt, hoe verder je je verwijdert van de 'waarheid'. De getuigenissen van 'ervaringsdeskundigen' leveren evenveel mythe op als openbaring. De taak van een maatschappelijk geëngageerd theater zou dan kunnen zijn om de feiten achter de feiten zichtbaar te maken, om zich te bedienen van hun medium en de leugen om ten minste tot een partieel begrip te komen van wat ons omringt. Dit is niet enkel een inhoudelijke kwestie ('ik vertel je wat ik denk dat belangrijk is'), maar eerst en vooral een vormelijke en een artistieke keuze ('ik confronteer je met de consequenties van je vooroordelen').

Wordt vervolgd op pag. 61